

Ke kontrole obnovy Karlova mostu

Jiří VARHANÍK

V souvislosti s kontrolou obnovy národní kulturní památky Karlova mostu v Praze, provedenou Památkovou inspekcí jako specializovaným kontrolním orgánem Ministerstva kultury v oboru státní památkové péče v minulém roce, je na místě poukázat na některé významné skutečnosti, které jednak nebyly z formálních důvodů explicitně uvedeny v protokolu z kontroly a rozhodnutí o námitkách, jednak k některým došlo až po ukončení kontroly a týkaly se zejména různých reakcí na její provedení a zveřejnění.¹

K mediálnímu zájmu o problematiku kontroly obnovy Karlova mostu je třeba přiblížit některé významné okolnosti, které doposud reflektovány nebyly.

Tento zájem se projevoval již během této kontroly, ba dokonce před jejím oficiálním zahájením, kdy ovšem nebylo možné z pochopitelných důvodů médiím – k jejich značné nespokojenosti – žádné informace poskytovat. Situace se změnila po předání protokolu kontrolované osobě, tj. hlavnímu městu Praze, neboť vzápětí tato skutečnost vešla ve známost médií a jejich tlak na Ministerstvo kultury eskaloval do té míry, že bylo rozhodnuto o vydání tiskové zprávy Ministerstva kultury (nikoli tedy Památkové inspekce, jak bylo někdy chybně uváděno) a uvolnění určitých rámcových informací o kontrolních zjištěních. Je tedy absurdní přičítat snahu o zveřejnění poznatků z kontroly v masových médiích aktivitě Památkové inspekce, jak bylo občas účelově tvrzeno, neboť při poskytování těchto informací bylo postupováno v souladu s vnitřními předpisy ministerstva, jehož je Památková inspekce, jak známo, organizační součástí. Poměrně brzy se kupodivu objevilo objektivní hodnocení úrovně prací prováděných na Karlově mostě, a to v odborném periodiku, vycházejícím pouze v elektronické podobě, avšak s poměrně početnou a instruktivní fotodokumentací.² V návaznosti na doručení rozhodnutí vedoucího kontrolního orgánu o námitkách kontrolované osobě pak následovalo zveřejnění rozhodujících dokladů z kontroly na webové stránce Ministerstva kultury, aby se s těmito závažnými doklady mohla seznámit jak odborná, tak i nejširší veřejnost, a to v rozsahu, který u nás stále není běžný a je v tomto ohledu srovnatelný snad jen s výročními zprávami Nejvyššího kontrolního úřadu.³ V souvislosti se snahou

o přiblížení problematiky obnovy Karlova mostu odborné veřejnosti a seriózní diskusi na toto téma je třeba připomenout záslužnou aktivitu Sdružení profesionálních pracovníků památkové péče, které uspořádalo seminář na téma obnovy Karlova mostu 27. ledna tohoto roku⁴ a další panelovou diskusi ve spolupráci s Ateliérem pro životní prostředí v Národním muzeu dne 13. května.⁵

Po určitém prodlení od zveřejnění výsledků kontroly zaujal k této choulostivé záležitosti stanovisko Národní památkový ústav formou tiskové zprávy z jím pořádaného interního specializovaného workshopu z 9. března tohoto roku.⁶ Uspořádání této akce signalizovalo odborné veřejnosti pozitivní změnu od dosavadního těžko pochopitelného pasivního postoje Národního památkového ústavu, provázeného tendenčními vystoupeními některých jeho odpovědných pracovníků v médiích, někdy dokonce zcela bezostyšně v zájmu kontrolované osoby.⁷

Přesto formulace jeho tiskového prohlášení nebyla právě nejšťastnější a je na místě se u něho krátce pozastavit. Zejména je třeba reagovat na poněkud enigmatické tvrzení, že „dosavadní průběh obnovy Karlova mostu lze v mnoha ohledech považovat za sporný“, zjevně přejeté z těžko srozumitelného stanoviska Klubu Za starou Prahu.⁸ V čem by ovšem průběh této akce měl být sporný, či kdo by měl představovat pomyslné strany takového sporu a jaké otázky jsou jeho předmětem, to již uvedeno nebylo. Z hlediska skutečností, které byly objektem kontroly Památkové inspekce, samozřejmě žádné „sporné“ aspekty tohoto případu vůbec nepřicházejí v úvahu.⁹

Pochopitelně je zcela absurdní představa, že kontrolní orgán a kontrolovaná osoba by vůbec mohly představovat sporné strany, jak ostatně vyplývá z jejich postavení. Zákon o státní kontrole přiznává kontrolované osobě právo podání námitek, o nichž rozhoduje vedoucí kontrolního orgánu. Tento postup se uplatnil i v daném případě, námítka byly zamítnuty a následné reakce některých zástupců hlavního města Prahy jako kontrolované osoby, u níž byly zjištěny závažné nedostatky v péči o prestižní národní kulturní památku v jejím vlastnictví, jakož i vesměs nesmyslná vyjádření jejích smluvních partnerů, angažovaných v obnově Karlova mostu, objevující se občas v mé-

■ Poznámky

1 Doklady byly zveřejněny na webové stránce Ministerstva kultury: <http://www.mkcr.cz/cz/tiskovy-servis/rozhodnuti-o-namitkach-do-protokolu-z-kontroly-obnovy-karlova-mostu-6584/>.

2 Martin PAVALA, *Na tom pražským mostě...* http://www.restauro.cz/diskuze/Karluv_most_08.html

3 Viz pozn. 1.

4 Karlův most. Dnes jako včera? Zítra jako dnes.

5 Oprava Karlova mostu v Praze z hlediska plnění povinností vlastníka a státní správy.

6 Tisková zpráva byla zveřejněna na webu NPÚ www.npu.cz.

7 Spekulace o účelovosti provedené kontroly ve stati Josefa ŠTULCE, *K obnově Karlova mostu*, in: Bulletin UHS 2/2008, s. 2–6, odmítl ministr kultury Václav Jehlička (otištěno pod redakčním titulkem *Ut audiatur et altera pars*, tamtéž 1/2009, s. 25–26). Za těchto okolností zůstává zářející skutečností, že se NPÚ oficiálně od takového projevu svých pracovníků nedistancoval.

8 Stanovisko bylo zveřejněno na internetových stránkách Klubu <http://www.zastarouprahu.cz/>. Na postoje Klubu v této věci trefně poukázal M. Pavala, cit. v pozn. 2, a to ještě dříve, než Klub své oficiální stanovisko vůbec zveřejnil. Na stanovisko Klubu, nesmyslně napadající Památkovou inspekci, reagoval dopisem ministr kultury Václav Jehlička.

9 Pokud může být některý závažný aspekt probíhající obnovy předmětem sporu, resp. kvalifikované odborné diskuse, je to nepochybně zvolený způsob izolace mostovky, o jehož vhodnosti byly až v letošním roce vysloveny určité pochybnosti, jak je věcně formulovali ve svých vystoupeních někteří účastníci semináře a panelové diskuse, uspořádaných Sdružením profesionálních pracovníků památkové péče, zejména P. Růžička, Ing. arch. J. Mrázek a Ing. V. Mlázovský. Je ovšem politováníhodné, že takováto diskuse nebyla vedena předem a nemohla tak včas ovlivnit vývoj událostí.

1

2

Autorem všech fotografií je J. Varhaník, 2008.

Obr. 1. Praha, Karlův most. Přezděné zábradlí na jižní straně malostranské části mostu.

Obr. 2. Praha, Karlův most. Nově osazený kvádr s libovolně provedenou „kamenickou značkou“.

diích, na tom nemohou nic změnit. Rozhodnutí o námitkách je konečné a nejsou proti němu přípustné žádné opravné prostředky.

Zásadní rozpor s platnou právní úpravou státní památkové péče ostatně dokládá sám obsah uplatněných námitek kontrolované osoby, která se opakovaně pokoušela argumentovat tím, že práce na rozebírání parapetů a jejich přezdívání probíhaly za odborného dohledu pracovníka NPÚ, aniž brala v úvahu, že nebyla z její strany splněna základní povinnost, spočívající ve vyžádání závazného stanoviska MHMP podle § 14 odst. 1 zákona o státní památkové péči.

Poněkud zavádějícím dojmem působí argumentace tiskového prohlášení, že NPÚ „původně akceptoval zahájení obnovy bez dopsané kompletní detailní dokumentace v důsledku špatného stavu mostovky a kamenných parapetů“, protože žádná písemnost v tomto smyslu vydána nebyla a ani vydána být nemohla, neboť obsahem předchozích závazných stanovisek byl Národní památkový ústav vázán, a nebyl tedy vůbec oprávněn jakýkoli nezákonný postup formálně „akceptovat“. Skutečnost byla taková, že proces přípravy obnovy, na jehož počátku byla zohledněna řada nezbytných předpokladů pro zdárné dokončení přípravy a vlastní realizace prací, se rozvolnil právě v důsledku nedodržování již stanovených podmínek ze strany stavebníka, jejichž splnění Magistrát hlavního města Prahy (dále jen MHMP) jako příslušný orgán státní památkové péče nevyžadoval, ačkoli je předtím svými rozhodnutími uložil. V rámci objektivní je třeba konstatovat, že Národní památkový

ústav byl s tímto stavem srozuměn a po zahájení prací se prostřednictvím svého pověřeného pracovníka na realizaci obnovy zúčastňoval, ačkoli mu muselo být známo, že předpoklady obnovy stanovené zákonem splněny nebyly.

Za takovýchto podmínek ovšem vůbec nemohlo jít o řádný výkon odborného dohledu odborné organizace státní památkové péče podle § 32 odst. 2 písm. g) tohoto zákona, neboť ten není možné provádět ad hoc, ale výhradně z hlediska dodržování podmínek předchozího závazného stanoviska příslušného orgánu státní památkové péče k obnově, jímž je pochopitelně vázán nejen vlastník kulturní památky a správní orgán, ale též odborná organizace státní památkové péče.

Politováníhodnou okolnost, že zúčastnění pracovníci Národního památkového ústavu byli s tímto nezákonným postupem srozuměni, dokládá fakt, že zápisy z takzvaných kontrolních dnů jej nikterak nereflektují, stejně jako to, že z žádných dokladů nevyplývá ani náznak snahy ze strany Národního památkového ústavu Magistrát hlavního města Prahy jako příslušný orgán státní památkové péče na tento stav upozornit a domáhat se splnění stanovených podmínek, tj. zejména dopsání stavebně historického průzkumu a z jeho poznatků vycházející projektové dokumentace obnovy zábradlí.

Významným, avšak v rámci přípravy a realizace akce bohužel opomíjeným aspektem byla skutečnost, že v minulosti byly úseky zábradlí mostu přezdívány, přičemž docházelo jak k osazování nových, tak k druhotnému osazování již použitých starších kvádrů. Analýza skladby zábradlí formou podrobného stavebně historického průzkumu před zahájením prací bohužel nebyla provedena, a tudíž předem nebylo kvalifikovaně rozhodnuto jak o kritériích a rozsahu výměny, tak zejména o způsobu povrchové úpravy nově osazovaných kusů. Z posledního rozsáhlého přezdívání zábradlí

v 19.–20. století ovšem zásadně není možné dovozovat, že tehdy osazené bloky nejsou součástí národní kulturní památky, tudíž že se na ně nevztahuje režim, platný pro přípravu a realizaci její obnovy, a že tedy je s nimi možné zacházet zcela libovolně.

K povrchové úpravě nově osazovaných kvádrů tzv. šalírováním (resp. ve skutečnosti spíše nepřilíš zdařilému pokusu o takovýto výsledek) je však třeba zdůraznit, že ani o ní nebylo rozhodnuto zákonným způsobem, tj. že tento závazný aspekt obnovy nebyl projednán ve správním řízení a shledán jako přípustný formou závazného stanoviska podle § 14 odst. 1 zákona o státní památkové péči, ale byl aplikován v důsledku subjektivních názorů zúčastněných. Je přitom dobře známo, že se na lících zdiva mostu vyskytují kvádry s různou povrchovou úpravou, přičemž převážná většina jejich lícních ploch byla druhotně upravena takzvaným pemrlváním, tedy technikou charakteristickou pro výtvarný názor 19. století. Zvolit vhodný způsob povrchového opracování nových kvádrů pro konkrétní partii představovalo tedy poměrně závazný metodický problém, který však kvalifikovaným způsobem vůbec nebyl řešen, nehledě na to, že ani o rozsahu výměny těchto dílů nebylo rozhodnuto způsobem, který zákon stanoví, nýbrž docházelo k ní v podstatě spontánně. Na tom nic nemění případná účast některých specialistů, kteří se v rámci této akce angažovali. Rovněž za metodicky těžko opodstatněnou lze považovat údajnou snahu přizpůsobení povrchové úpravy přezdívaných partií mostu detailům původní gotické povrchové úpravy kvádrových líců, dochovaných na mosteckých věžích, která ovšem předem v příslušných písemnostech vůbec navrhována nebyla, a tudíž nemohla být ani právoplatným způsobem schválena.

Úrovní řemeslného zpracování nově přezdívaných parapetů se blíže věnoval znalecký posudek,

který byl Památkovou inspekcí v rámci kontroly pořízen. Z jeho obsahu je v daných souvislostech na místě uvést: „Po provedené prohlídce bylo konstatováno, že kamenné bloky jsou opracovány strojově a následně povrch bloků je posekán rýhovacím dlátem. Nevýhoda tohoto způsobu zpracování kamenného materiálu spočívá v tom, že strojově zpracovaná šířka a popřípadě i výška kamenného bloku neumožňuje individuální zadání změny rozměrů konkrétního autentického kamenného kvádrů. Následně je kamenný kvádr povrchově ručně nebo strojově upravován dle propozic investora, popřípadě památkového dozoru. Posuzovaná realizovaná část vykazuje z hlediska povrchové úpravy zásadní nedostatky především v povrchovém zpracování lícových stran kvádrů. (...) Lícové strany kamenných bloků jsou nerovné a v lícové ploše až zborcené. Svrchní kusy mají plochy tesané rýhováním bez dostatečného respektu k původnímu či tradičnímu zpracování kamenného materiálu. Provedené práce nezbuzují dojem řemeslné zručnosti a nenaplňují představu o ukončeném pracovním postupu. Dalším aspektem problematického tvarosloví nových kamenných kusů je nepochybně fakt, že není dodrženo původní tvarosloví vrchních kusů zábradlí ve sklonu stříšky a sklony hran. (...)

Charakter osazení kamenných bloků je realizován bez vnitřního vztahu k památkové hodnotě objektu. Současný pracovní přístup nejvíce známkou kvalitní řemeslné práce, která je pro opravu Karlova mostu nezbytná. Z hlediska norem pro tyto specifické práce je způsob provedení zcela nepřijatelný. Kamenné bloky nejsou srovnány v lícové ploše. Jsou osazeny křivě a nepřesně, jsou dosekovány na místě, aby bylo skryto jejich špatné osazení. Na mnoha místech není dodržena vertikální linie, a to především z vnitřní strany mostu. Na vnější straně mostu jsou patrné výrazné chyby v osazovacích činnostech. Například maltové výtoky hluboce vpité do kamenných bloků hrubě esteticky i druhotně, ve vazbě na negativní thematické reakce, výrazně poškozují památku. (...)

Provedení spár je závislé jednak na charakteru spárovacího materiálu a jednak na realizaci samotného spárování zhotovitelem. Dodržování technologických postupů a pravidel je zcela zásadní normou, jejich respektování je nezbytné. Provedené spárování je na mnohých místech nekvalitní, ve spárách jsou trhliny, dochází k zamazání kamenných bloků. Barevnost spárovací hmoty se blíží svým charakterem k cementové směsi, která je nejen z pohledového dojmu naprosto nevhodná. Spárovací tmel je důležitým komponentem vyplňujícím prostor mezi kamennými bloky.

Základním požadavkem by měla být vedle přilnavosti i jeho pružnost. Tmely jsou provedeny bez pochopení jejich estetického působení a způsob realizace odpovídá celkově neutěšenému stavu obnovy kamenného zábradlí. (...)

Způsob stavební činnosti prováděné na Karlově mostě v Praze napovídá, že z řemeslného pohledu se jedná o nezvládnutou aktivitu postrádající základní kamenické řemeslné standardy. Nezvládnuté opracování kamenného materiálu, problematické osazení a celkový způsob opravy zcela jednoznačně nekorespondují se základy památkové teorie a metodologie. Nejsou zde dostatečně patrné základní metodické funkce památkové péče jak v přípravě, tak i v realizační fázi obnovy této významné kulturní památky.¹⁰

Vedle odpovědnosti za nedodržování zákona o státní památkové péči, která byla prokázána u kontrolované osoby, hlavního města Prahy jako vlastníka stavby a zhotovitele prací, je třeba věnovat bližší pozornost roli MHMP v procesu přípravy a realizace obnovy, vzhledem k jeho nečinnosti jako příslušného orgánu státní památkové péče. Ten byl povinen v rámci své působnosti vykonávat při probíhající obnově státní stavební dozor z hlediska památkové péče ve smyslu § 28 odst. 2 c) zákona o státní památkové péči, avšak nezákonným způsobem probíhající obnovu zjevně toleroval, ačkoli o jejím průběhu prokazatelně věděl a byl s ním srozuměn. Nelze proto v této souvislosti opominout choulostivou otázku možné podjatosti příslušných pracovníků MHMP vzhledem k tomu, že Karlův most je vlastnictvím jejich zaměstnavatele. Je třeba zdůraznit, že jde o situaci, jaká není v důsledku výkonu státní správy v přenesené působnosti ojedinělá a která již byla před několika lety předmětem judikatury.¹¹

■ Poznámky

10 Prof. Petr SIEGL, ak. soch., Znalecký posudek č. 221/09/2008 z 24. 9. 2008.

11 Jde o známý rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové čj. 30 Ca 69/2003-39 z 5. 1. 2004. Na věci pochopitelně nic nemění skutečnost, že v tomto konkrétním případě nešlo o problematiku památkové péče, ale ochrany přírody. Pro stručnost je odůvodnění tohoto judikátu citováno jen v omezeném rozsahu: „Třeba mít na zřeteli, že obecní či městské úřady plní úkoly jak v oblasti samostatné působnosti, tak vykonávají přenesenou působnost, přičemž obecní či městský úřad (viz § 15 odst. 1 zák. č. 128/2000 Sb., o obcích) je jedním z orgánů obce či města. Obecní či městský úřad tvoří starosta, místostarosta (místostarostové), tajemník úřadu a zaměstnanci

obce či města zařazení do obecního či městského úřadu (viz § 109 odst. 1 zákona o obcích). Radě obce či města, jako dalšímu jejich orgánu, je mimo jiné vyhrazeno stanovit rozdělení pravomocí v obecním či městském úřadu. Dalším orgánem obce či města je starosta, který kromě jiného plní úkoly zaměstnavatele podle zvláštních předpisů, uzavírá a ukončuje pracovní poměr se zaměstnanci obce či města, stanoví jejich plat, jmenuje vedoucí odborů, odvolává a stanoví jim plat, není-li zřízena rada obce (viz § 102 odst. 2 písm. f, g) a j) a § 103 odst. 4 písm. b) zákona o obcích).

Pracovníci – zaměstnanci městského úřadu, jeho jednotlivých odborů, jsou přitom v pracovním poměru nebo obdobném poměru k příslušnému městu, jsou v pozici podřízenosti a závislosti k jeho shora uvedeným orgánům, zejména pak ke starostovi a radě. Jejich postavení se tedy vyznačuje celou řadou vazeb charakteristických obecně pro vztah mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem, mimo jiné například povinností zaměstnance dbát pokynů svých nadřízených. Bez významu není ani jejich ekonomická závislost na zaměstnavateli. Již pouhá existence těchto skutečností pak může zcela nepochybně vyvolávat u pracovníků městského úřadu, pověřených projednáváním a rozhodováním konkrétních věcí, právě onen zmíněný poměr k věci, kdy lze mít důvodné obavy z toho, že při této činnosti nejsou a nemohou být zcela nestranní a nezáužatí. Je tomu tak zákonitě vždy v případech, kdy představitelé obcí či měst jsou přímo zainteresováni na výsledcích rozhodnutí vydávaných v přenesené působnosti, tak jako tomu bylo a je bez jakýchkoli pochybností z důvodů shora uvedených i v přezkoumávané věci.

Na základě těchto skutečností krajský soud konstatoval, že žalovaný pochybil, když absenci zmíněné podmínky řízení nezjistil, ačkoliv pracovníci městského úřadu žalobci nemohli z důvodů výše uvedených poskytovat v dané věci potřebné záruky spravedlivého rozhodování. Objektivně vzato lze totiž mít vždy pochybnosti o jejich nepodjatosti, a to s ohledem na jejich zaměstnavatelskou závislost. Vždy totiž u nich existuje vztah určité závislosti ekonomické či služební vůči městu, pokud tento subjekt bude mít jako účastník řízení zájem na výsledku řízení, podbarveném navíc finančně. Na této skutečnosti nemůže nic změnit ani okolnost, že nikdo z účastníků řízení námitku podjatosti neuplatnil. Stav možné podjatosti totiž existuje i bez ní, zcela nezávisle. Skutečností však je, že rozhodování vyloučeným pracovníkem je závažnou procesní vadou, která je vždy důvodem pro zrušení rozhodnutí v odvolacím řízení. Rozhodl tak na základě nedostatečně zjištěného skutkového stavu věci, čímž porušil zejména ust. 3 odst. 1, 3 a 4 správního řádu, podle nichž postupují správní orgány v řízení v souladu se zákony a jinými právními předpisy, jsou povinny chránit práva a zájmy účastníků řízení, zabývat se svědomitě a odpovědně každou věcí a při rozhodování vycházet ze spolehlivě zjištěného skutkového stavu věci.“

3

Obr. 3. Praha, Karlův most. V důsledku nepřiměřeně vysokých spár vyčnívá opětovně osazený díl zábradlí nad úroveň madla.

Tuto závažnou problematiku obecného charakteru nelze řešit v rámci tohoto příspěvku, nicméně je nepochybně pozitivním přínosem, že v souvislosti se zjištěnými nedostatky při obnově Karlova mostu si širší veřejnost mohla uvědomit limity výkonu státní správy orgány samosprávy v přenesené působnosti.

Jakkoli tento stav může vyvolávat celou řadu opodstatněných dohadů o příčině nečinnosti MHMP, je třeba v této souvislosti zdůraznit, že Památková inspekce již při periodické kontrole MHMP za rok 2006 konstatovala, že tento orgán státní památkové péče obecně opomíjí výkon státního stavebního dozoru, který je povinen vykonávat podle § 28 odst. 2 c) v případě národních kulturních památek a § 29 odst. 2 f) zákona o státní památkové péči v případě kulturních památek, a to nejen v případě, kdy jsou vlastnictvím hlavního města Prahy.¹² Skutečnost, že se tak náležitým způsobem a s potřebnou periodicitou nedělo v případě obnovy Karlova mostu, zůstává bez ohledu na všechny tyto okolnosti mimořádně závažným pochybením, ať již byly vnitřní příčiny nečinnosti jakékoli.

Nedostatky zjištěné kontrolou Památkové inspekce při přípravě a realizaci obnovy Karlova mostu představují zvláště závažný, bezprecedentní problém, s nímž se musí státní památková péče vyrovnat, nemá-li ztratit svůj kredit před nejširší veřejností. Kromě zmíněného problému obecné povahy s výkonem přenesené působnosti, který se v hlavním městě Praze uplatňoval podstatně dříve, než jej v celostátním měřítku přinesla reforma veřejné správy, zřejmě nejde o selhání celého systému státní památkové péče jako takového. K závažným nedostatkům došlo především na straně stavebníka a zhotovitele prací, ale také v činnosti příslušného orgánu státní památkové péče, jakož i odborné organizace státní památkové péče. Zásadně je však třeba zdůraznit, že v daných souvislostech nelze tvrdit, že právní úprava státní památkové péče je v tomto ohledu nevyhovující – markantní nedostatky, spojené s realizací obnovy, které se staly předmětem kritiky nejširší veřejnosti, byly jen důsledkem nedostatečné přípravy této akce, probíhající v hrubém rozporu se zákonem. Šlo tedy o nikoli ojedinělý případ nedostatečné vymahatelnosti práva, kdy zjevně chyběla vůle k tomu, aby byla platná právní úprava řádně dodržována. Je ovšem třeba mít vážné obavy, zda veřejnost bude schopná a ochotná rozlišit pochybení konkrétních jednotlivců, v jejichž důsledku k těmto závažným nedostatkům při obnově Karlova mostu došlo, od kritiky naší památko-

vé péče jako celku s poukazem na její neúčinnost, a tedy zbytečnost, zvláště budou-li se i nadále ozývat hlasy pokoušející se zjištěné nedostatky účelovým způsobem bagatelizovat či omlouvat.

■ Poznámky

12 Výroční zpráva Ministerstva kultury za rok 2007, s. 62, Praha 2008.